

Jan Mazur *OSPPE*

GENEZA I TREŚĆ ŚLUBÓW JASNOGÓRSKICH

Praktyka ślubowań¹, które dokonują się na Jasnej Górze ma zasadniczo charakter religijny, choć nie jest pozbawiona odniesień patriotycznych i narodowych. Jej najpełniejszym wyrazem, jak się wydaje, są Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego z 26 sierpnia 1956 roku. Stanowią one akt religijno-moralny o wymiarze narodowym, będący inicjatywą kardynała Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski z racji jubileuszu Tysiąclecia Chrztu Polski. W sumie stały się one podstawą wielkiej odnowy życia religijnego w Polsce w ramach integralnego programu duszpasterskiego, którego tło stanowiła sytuacja Kościoła katolickiego, domagająca się obrony całej chrześcijańskiej tradycji Narodu polskiego wobec narzuconego przez ZSRR wojującego ateizmu²

¹ Tekst artykułu jest znowelizowaną wersją hasła: *Śluby Jasnogórskie* opracowanego dla *Encyklopedii Białych Plam* (t. 17, PWE „Polwen”, Radom 2006, ss. 85-87).

² Szkic został opracowany w oparciu o następującą literaturę: S. Wyszyński, *Wielka Nowenna Tysiąclecia*, Société d'Éditions Internationales, Paris 1962; Z. J. Kraszewski, *Matka Boża w nauczaniu Księdza Prymasa Stefana Wyszyńskiego*, w: *W kierunku człowieka*, red. B. Bejze, wyd. ATK, Warszawa 1971, ss. 67-84; B. Pylak, *Maryjnoduszpasterskie inicjatywy Księdza Prymasa*, „Zeszyty Naukowe KUL” 14 (1971) nr 3, ss. 39-74; K. Wojtyła, *Komentarz teologiczno-duszpasterski do Aktu dokonanego na Jasnej Górze dnia 3 maja 1966 roku*, „Ateneum Kapłańskie” 64 (1972) nr 1-2, ss. 5-21; *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-1974*, Éditions du Dialogue, Paris 1975; *Listy Pasterskie Prymasa Polski 1946-1975*, Éditions du Dialogue, Paris 1975; S. Wyszyński, *Kościół w służbie Narodu: nauczanie Prymasa Polski czasu odnowy w Polsce, sierpień 1980 - maj 1981*, wyd. Ośrodek „Corda Cordi”, Rzym 1981; Tenże, *Zapiski więzienne*, Éditions du Dialogue, Paris 1982; T. Ulewicz, *W sprawie tajnych pielgrzymek jasnogórskich młodzieży ukademickiej w latach 1940-1944*, „Studia Claromontana” 1984, t. 5, ss. 254-262; *Listy Pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975-1981*, Éditions du Dialogue, Paris 1988; *Zawierzenie Maryi ku przyszłości*, praca zbiorowa, red. Z. S. Jabłoński, wyd. Paulinianum, Jasna Góra – Częstochowa 1994; K. Mroczek, *Il santuario della Madre di Jasna Góra nell'insegnamento di Giovanni Paolo II*, Roma 1996; Jan Paweł II,

1. Inicjatywa króla Jana Kazimierza

Idea Jasnogórskich Ślubów Narodu ma swoje bezpośrednie odniesienie do ślubów lwowskich króla Jana Kazimierza z 1 kwietnia 1656 roku, który w okresie szwedzkiego potopu, zaraz po cudownej obronie Jasnej Góry (18 XI – 26 XII 1655 r.) ogłosił Najświętszą Maryję Pannę Królową Korony Polskiej, wypowiadając formułę:

„Wielka Boga Człowieka Matko, Najświętsza Dziewico. Ja, Jan Kazimierz, za zmiłowaniem Syna Twojego, Króla królów, a Pana mojego i Twoim miłosierdziem król, do Najświętszych stóp Twoich przypadłszy, Ciebie dziś za Patronkę moją i za Królową państw moich obieram. Tak samego siebie, jak i moje Królestwo polskie, księstwo litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, inflanckie, smoleńskie, czernichowskie oraz wojsko obu narodów i wszystkie moje ludy Twojej osobliwej opiece i obronie polecam, Twej pomocy i zlitowania w tym klęsk pełnym i opłakany Królestwa mojego stanie przeciw nieprzyjaciołom Rzymskiego Kościoła pokornie przyzywam.

A ponieważ nadzwyczajnymi dobrodziejstwami Twymi zniewolony pałam wraz z narodem moim, nowym a żarliwym pragnieniem poświęcenia się Twej służbie, przyrzekam przeto, tak moim, jak senatorów i ludów moich imieniem, Tobie i Twojemu Synowi, Panu naszemu Jezusowi Chrystusowi, że po wszystkich ziemiach Królestwa mojego cześć i nabożeństwo ku Tobie rozszerzać będę.

Obiecuje wreszcie i ślubuję, że kiedy za przepotężnym pośrednictwem Twoim i Syna Twego wielkim zmiłowaniem, nad wrogami, a szczególnie nad Szwedem odniosę zwycięstwo, będę się starał u Stolicy Apostolskiej, aby na podziękowanie Tobie i Twemu Synowi dzień ten co-

Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia, homilie, wyd. Znak, Kraków 1997; Z. Zieliński, *Polska dwudziestego wieku. Kościół – naród mniejszości*, Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin 1998; S. Wyszynski, *Wszystko postawiłem na Maryję*, wyd. Soli Deo, Warszawa 1998; Tenże, *Zapiski milenijne: wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965-1967*, wybór i oprac. red.: M. Okońska – M. Plaskacz – A. Rastawicka, wyd. Soli Deo, Warszawa 2001; M. Okońska, *Wszystko postawił na Maryję*, Wydawnictwo Instytutu Świeckiego Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła, Warszawa 2001; *Jasnogórska Bogurodzica w wypowiedziach Jana Pawła II*, t. 1-2, red. Z. S. Jabłoński, wyd. Paulinianum, Jasna Góra – Częstochowa 2003; Z. S. Jabłoński, *Jasna Góra bliska i daleka. Ze studiów nad Sanktuarium Narodowym*, wyd. Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego, Jasna Góra – Częstochowa 2004; *Przez Akt Oddania do Zawierzenia Maryi w trzecim tysiącleciu*, praca zbiorowa, red.: Z. S. Jabłoński - J. Pach, wyd. Paulinianum, Jasna Góra – Częstochowa 2004.

rocznie i uroczyscie, i to po wieczne czasy, był święcony oraz dołożę trudu wraz z biskupami Królestwa, aby to, co przyrzekam, przez ludy moje wypełnione zostało.

Skoro zaś z wielką serca mego żałością wyraźnie widzę, że za jęki i ucisk kmieci spadły w tym siedmioletniu na Królestwo moje z rąk Syna Twojego, sprawiedliwego Sędziego, plagi: powietrza, wojny i innych nieszczęść, przyrzekam ponadto i ślubuję, że po nastaniu pokoju wraz ze wszystkimi stanami wszelkich będę używał środków, aby lud Królestwa mego od niesprawiedliwych ciężarów i ucisków wyzwolić.

Ty zaś, o najłitościwsza Królowo i Pani, jakoś mnie, senatorów i stany Królestwa mego myślą tych ślubów natchnęła, tak i spraw, abym u Syna Twego łaskę wypełnienia ich uzyskał”³

Śluby króla Jana Kazimierza, złożone po łacinie w katedrze we Lwowie, od samego początku kojarzone były z Jasną Górą - symbolem zwycięskiej obrony przed szwedzkim najeźdźcą za sprawą łaskami słynącego obrazu Matki Bożej. Nie doczekały się pełnej realizacji na skutek późniejszych wydarzeń historycznych: rozbiorów i wielorakich zmagających o wolność polityczną; przetrwały jednak w świadomości Narodu, który musiał podejmować permanentną obronę swojej tożsamości. W wielu ini-

³ Oryginalna formuła łacińska brzmi: „Magna Dei Homini Mater, Virgo Sanctissima, Ego Joannes Casimirus, tui Filii, Regis Regum, ac Domini mei, tuaque miseratione Rex, sanctissimis tuis advolutus pedibus, te in Patronam meam, meorumque Dominorum Reginam hodie deligo, atque me meumque Regnum Poloniarum, Ducatus Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Czernichoviae, exercitus utriusque gentis et populos universos tuae singulari tutelae atque patrocinio commendo, tuam opem ac misericordiam, hoc in calamitoso ancipitique Regni mei statu, contra hostes Sanctae Romanae Ecclesiae supplex oro. Et quia maximis obligatus beneficiis tuis impellor, una cum gente mea, ad novum idque fervidum tibi serviendi desiderium, promitto deinceps meo, populorumque meorum nomine, Tibi tuoque Filio Uno Jesu Christo, me cultum ubique honorem tuum per ditones Regni mei propagaturum. Ubi vero prae-potenti tua intercessione, et Filii tui magna miseratione de hostibus, praecipue Svecis, victoriam obtinueram, voveo me apud Sedem Applicam procuraturum, ut Tibi tuoque Filio in gratiarum actionem quotannis dies hic solemnitas et festus, idque in perpetuum habeatur, daturumque cum Episcopis Regni mei operam, ut id quod promitto a populis meis impleatur. Cum vero magno animi mei dolore luculenter videam, propter gemitum et oppressionem hominum conditionis plebeae in Regna mea immissa a tuo Filio justo iudice flagella pestis, bellorum et aliorum malorum per hoc septennium, promitto insuper ac voveo me serio cum universis ordinibus pace constituta rationes omnes initurum, ut a gravaminibus injustis et oppressionibus populus Regni mei eximatur. Tu, o misericordissima Regina, sicut eam mentem mihi ad ea concipienda vota dedisti, ita gratiam apud tuum Filium ad ea implenda impetres (cyt. za: Z. S. Jabłoński, *Jasna Góra bliska i daleka. Ze studiów nad Sanktuarium Narodowym, Jasna Góra – Częstochowa* 2004, s. 62).

cjatywach religijnych i patriotycznych akcentowany był kult NMP Królowej Korony Polskiej, o czym świadczą np. Bractwo Maryi Królowej Korony Polskiej powstałe w porozumieniu z abp. Sewerynem Morawskim we Lwowie w 1890 roku, Bractwo Królowej Korony Polskiej zainicjowane w Krakowie w 1891 roku przez ks. Józefa S. Pelczara, rektora UJ czy częstochowskie Zjednoczenie Pań o Działalności Katolickiej pw. Matki Boskiej Królowej Korony Polskiej, ukryte zgromadzenie utworzone na początku XX wieku przez ojca Piusa Przeździeckiego, paulina z Jasnej Góry.

Pierwszą aktualizacją ślubów Jana Kazimierza był akt ich odnowienia dokonany we Lwowie przez abp. Józefa Bilczewskiego na zakończenie Kongresu Mariańskiego w 1904 roku. Na Jasnej Górze w duchu ślubów Jana Kazimierza przyrzekali Polacy swoje przywiązanie do wartości religijnych i narodowych poprzez stulecia, a szczególnie w okresie międzywojennym. Idea ślubów ogarnęła z czasem poszczególne warstwy społeczne, stany, zawody itp.

Dla przykładu można wspomnieć o ślubach: w 1936 roku młodzieży akademickiej i kobiet z Katolickiego Związku Kobiet, w 1937 roku nauczycieli, mężczyzn z Katolickiego Związku Mężów i robotników, w 1938 roku rolników czy młodzieży z Katolickiego Związku Młodzieży Męskiej. Poszczególne ślubowania, wpisujące się w jasnogórski ruch pielgrzymkowy zdominowany przez sodaliczki mariańskie czy oddziały Akcji Katolickiej, odbywały się wedle specjalnie przygotowanej rot, której tekst, nawiązując do ślubów lwowskich, zawierał własną aktualizację; zawsze jednak akcentowane było uznanie NMP za Królową Polski.

Idea królewskości Maryi nabrała szczególnej wagi w okresie okupacji hitlerowskiej. Nie sposób nie wspomnieć o tym, że Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II, w latach 1942 i 1943 także przybył do Częstochowy, by jako jeden z przedstawicieli krakowskiej społeczności akademickiej odnowić śluby jasnogórskie.

2. Zamysł Prymasa Tysiąclecia

Jasnogórskie Śluby Narodu z 1956 roku stanowią odnowienie ślubów lwowskich wedle formuły opracowanej na nowo przez kardynała Wyszyńskiego podczas jego internowania przez władze komunistyczne. Ich pomysł zrodził się w Prudniku k. Opola, zaś pełny tekst powstał w Komańczy k. Przemyśla, skąd trafił na Jasną Górę (potajemnie przekazany ojcu Alojzemu Wrzalikowi, generałowi paulinów z poleceniem, by ślu-

bowanie wypowiedzieć na Szczycie jasnogórskim wobec przeniesionego tam Cudownego Obrazu) i został proklamowany w uroczystość Matki Boskiej Częstochowskiej pod nieobecność Prymasa, którego uwolniono dopiero 26 października 1956 roku.

Rozwinięciem tego doniosłego aktu, niejako drugim etapem odnowy życia religijnego, było powtórzenie Ślubów Jasnogórskich w parafiach w dniu 5 maja 1957 roku, zaś trzeci etap stanowiła Wielka Nowenna Tysiąclecia, uwieńczona wypowiedzianym przez Prymasa Polski milenijnym Aktem oddania Polski w macierzyńską niewolę miłości Maryi za wolność Kościoła w Polsce i w świecie - w dniu 3 maja 1966 roku. Wielka Nowenna w pewnym sensie została połączona z peregrynacją kopii Cudownego Obrazu do wszystkich parafii w Polsce oraz z tzw. nawiedzeniem rodzin przez wizerunki NMP pobłogosławione na Jasnej Górze dla poszczególnych parafii.

2.1. Formuła ślubów

Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego, w pewnym sensie inicjujące uroczyste obchody Milenium Chrztu Polski, wypowiedziane zostały w słowach:

„Wielka Boga-Człowieka Matko! Bogurodzico Dziewico, Bogiem sławiona Maryjo!

Królowo świata i Polski Królowo!

Gdy upływają trzy wieki od radosnego dnia, w którym zostałaś Królową Polski, oto my, dzieci Narodu polskiego i Twoje dzieci, krew z krwi Przodków naszych, stajemy znów przed Tobą, pełni tych samych uczuć miłości i nadziei, jakie ożywiały ongiś Ojców naszych.

My, biskupi polscy i królewskie kapłaństwo, Lud nabyty zbawczą Krwią Syna Twojego, przychodzimy, Maryjo, znów do Tronu Twego, Pośredniczko Łask wszelkich, Matko Miłosierdzia i wszelkiego pocieszenia.

Przynosimy do stóp Twoich niepokalanych całe wieki naszej wierności Bogu i Kościołowi Chrystusowemu - wieki wierności szczytnemu posłannictwu Narodu, omytego w wodach Chrztu świętego.

Składamy u stóp Twoich siebie samych i wszystko, co mamy: rodziny nasze, świątynie i domostwa, zagony polne i warsztaty pracy, pługi, młoty i pióra, wszystkie wysiłki myśli naszej, drgnienia serc i porywy woli.

Stajemy przed Tobą pełni wdzięczności, żeś była nam Dziewicą

Wspomożycielką wśród straszliwych klęsk tyłu potopów.

Stajemy przed Tobą pełni skruchy, w poczuciu winy, że dotąd nie wykonaliśmy ślubów i przyrzeczeń Ojców naszych.

Spojrzyj na nas, Pani Łaskawa, okiem Miłosierdzia Twego i wystuchaj potężnych głosów, które zgodnym chórem rwą się ku Tobie z głębi serc wielomilionowych zastępów oddanego Ci Ludu Bożego.

Królowo Polski! Odnawiamy dziś śluby Przodków naszych i Ciebie za Patronkę naszą i za Królową Narodu polskiego uznajemy.

Zarówno siebie samych, jak i wszystkie ziemie polskie i wszystek lud polecamy Twojej szczególnej opiece i obronie.

Wzywamy pokornie pomocy i miłosierdzia w walce o dochowanie wierności Bogu, Krzyżowi i Ewangelii, Kościołowi świętemu i jego Pasterzom, Ojczyźnie naszej świętej, chrześcijańskiej przedniej straży, poświęconej Twojemu Sercu Niepokalanemu i Sercu Syna Twego. Pomnij, Matko Dziewico, przed obliczem Boga, na oddany Tobie Naród, który pragnie nadal pozostać Królestwem Twoim, pod opieką najlepszego Ojca wszystkich narodów ziemi.

Przyrzekamy uczynić wszystko, co leży w naszej mocy, aby Polska była rzeczywistym królestwem Twoim i Twojego Syna, poddanym całkowicie pod Twoje panowanie, w życiu naszym osobistym, rodzinnym, narodowym i społecznym.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

Matko Łaski Bożej! Przyrzekamy Ci strzec w każdej duszy polskiej daru łaski, jako źródła Bożego życia.

Pragniemy, aby każdy z nas żył w łasce uświęcającej i był świątynią Boga, aby cały Naród żył bez grzechu ciężkiego, aby stał się Domem Bożym i Bramą Niebios, dla pokoleń wędrujących poprzez polską ziemię pod przewodem Kościoła katolickiego - do Ojczyzny wiecznej.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

Święta Boża Rodzicielko i Matko Dobrej Rady! Przyrzekamy Ci z oczyma utkwionymi w Żłóbek Betlejemski, że odtąd wszyscy staniemy na straży budzącego się życia.

Walczyć będziemy w obronie każdego dziecka i każdej kołyski, równie mężnie, jak Ojcowie nasi walczyli o byt i wolność Narodu, płacąc obficie krwią własną. Gotowi jesteśmy raczej śmierć ponieść, aniżeli zadać śmierć bezbronnym.

Dar życia uważać będziemy za największą łaskę Ojca wszelkiego życia i za najcenniejszy skarb Narodu.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

Matko Chrystusowa i Domie Złoty! Przyrzekamy Ci stać na straży

nierozerwalności małżeństwa, bronić godności kobiety, czuwać na progu ogniska domowego, aby przy nim życie Polaków było bezpieczne.

Przyrzekamy Ci umacniać w rodzinach królowanie Syna Twego Jezusa Chrystusa, bronić czci Imienia Bożego, wszczepiać w umysły i serca dzieci ducha Ewangelii i miłości ku Tobie, strzec prawa Bożego, obyczajów chrześcijańskich i ojczystych.

Przyrzekamy Ci wychować młode pokolenie w wierności Chrystusowi, bronić je przed bezbożnictwem i zepsuciem i otoczyć czujną opieką rodzicielską.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

Zwierciadło Sprawiedliwości! Wsłuchując się w odwieczne tęsknoty Narodu, przyrzekamy Ci kroczyć za Słońcem Sprawiedliwości, Chrystusem, Bogiem naszym.

Przyrzekamy usilnie pracować nad tym, aby w Ojczyźnie naszej wszystkie dzieci Narodu żyły w miłości i sprawiedliwości, w zgodzie i pokoju, aby wśród nas nie było nienawiści, przemocy i wyzysku.

Przyrzekamy dzielić się między sobą ochotnie plonami ziemi i owocami pracy, aby pod wspólnym dachem domostwa naszego nie było głodnych, bezdomnych i płaczących.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

Zwycięska Pani Jasnogórska! Przyrzekamy stoczyć pod Twoim sztandarem najświętszy i najcięższy bój z naszymi wadami narodowymi.

Przyrzekamy wypowiedzieć walkę lenistwu i lekkomyślności, marnotrawstwu, pijaństwu, rozwiązłości.

Przyrzekamy zdobywać cnoty: wierności i sumienności, pracowitości, oszczędności, wyrzeczenia się siebie i wzajemnego poszanowania, miłości i sprawiedliwości społecznej.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

Królowo Polski! Ponawiamy śluby Ojców naszych i przyrzekamy, że z wielką usilnością umacniać i szerzyć będziemy w sercach naszych i na polskiej ziemi cześć Twoją i nabożeństwo do Ciebie, Bogurodzico Dziewico, wstawiona w tylu świątyniach naszych, a szczególnie w Twej Jasnogórskiej Stolicy.

Oddajemy Tobie szczególnym aktem miłości każdy polski dom i każde polskie serce, aby chwała Twoja nie ustawała w ustach naszych dnia każdego, a zwłaszcza w dni Twoich świąt.

Przyrzekamy iść w ślady Twoich cnót, Matko Dziewico i Panno Wierna, i z Twoją pomocą wprowadzać w życie nasze przyrzeczenia.

Lud mówi: Królowo Polski, przyrzekamy!

W wykonaniu tych przyrzeczeń widzimy żywe Wotum Narodu, miłsze Ci od granitów i brązów. Niech nas zobowiązują do godnego przygotowania serc naszych na Tysiąclecie Chrześcijaństwa Polski.

W przededniu Tysiąclecia Chrztu Narodu naszego chcemy pamiętać o tym, że Ty pierwsza wyśpiewałaś narodom hymn wyzwolenia z niewoli i grzechu; że Ty pierwsza stanęłaś w obronie maluczkich i łaknących, i okazałaś światu Słońce Sprawiedliwości, Chrystusa, Boga naszego.

Chcemy pamiętać o tym, że Ty jesteś Matką naszej Drogi, Prawdy i Życia, że w Twoim Obliczu Macierzyńskim najpewniej rozpoznajemy Syna Twojego, ku któremu nas wiedziesz niezawodną dłońią.

Przyjm nasze przyrzeczenia, umocnij je w sercach naszych i złóż przed Oblicze Boga w Trójcy Świętej Jedyne. W Twoje dłonie składamy naszą przeszłość i przyszłość, całe nasze życie narodowe i społeczne, Kościół Syna Twego i wszystko, co miłujemy w Bogu.

Prowadź nas poprzez poddaną Ci ziemię polską do bram Ojczyzny Niebieskiej. A na progu nowego życia sama okaż nam Jezusa, błogosławiony Owoc żywota Twojego. Amen" (cyt. za: *Przez Akt Oddania do Zawierzenia Maryi w trzecim tysiącleciu*, praca zbiorowa, red.: Z. S. Jabłoński – J. Pach, Jasna Góra – Częstochowa 2004, ss.11-13).

2.2. Myśli przewodnie

Teologiczna treść ślubów znajduje swoje oparcie w Piśmie św. Stary Testament podaje warunki ich składania (por. *Lb* 6, 1–21; 30, 2-17; *Pwt* 23, 22–24), opisuje śluby konkretnych osób lub całego Narodu (por. *Rdz* 28, 20–22; *Sdz* 11, 3031; *1 Sm* 1, 11; 14, 24), wskazuje na ich nadprzyrodzone znaczenie i powagę w obliczu Boga (por. *Ps* 22, 26; 56, 13; 63, 12; 116, 14; 132, 2; *Prz* 20, 25; *Koh* 5, 3–4). O ślubach jest mowa także w Nowym Testamencie (por. *Dz* 18, 18; 21, 23), dla którego – zgodnie z całą tradycją biblijną – oczywista jest konieczność wypełnienia ich treści ze strony tych, którzy je składają. Musi zatem istnieć odpowiednia strategia duszpasterska.

Dla Ślubów Jasnogórskich kluczową rolę pod tym względem pełni akt odnawiania ślubów, następujący każdego roku, szczególnie w uroczystość NMP Częstochowskiej. Z ponawieniem ślubowań - z racji ich narodowego charakteru - łączy się społeczny rachunek sumienia, żal, prośba o przebaczenie i naprawienie krzywd, dzięki czemu śluby stają się „spowiedzią narodu przed Jasnogórskim Tronem Łaski” (S. Wyszyński). Rangę szczególnego symbolu posiada wypowiedane siedem razy słowo

„przyrzekamy”, które nawiązuje do liturgii chrzcielnej. Ponadto należy zauważyć, że podmiot ślubów lwowskich został w Jasnogórskich Ślubach jakby przeniesiony z jednostki na cały Naród, świętujący właśnie milenium swojego Chrztu.

Treść roty ślubowań, aktualizującej śluby lwowskie, zawiera program nowego ładu społeczno-moralnego opartego na respektowaniu wartości chrześcijańskich. Zasadniczo kładzie nacisk na: dochowanie wierności Bogu, Ewangelii, Kościołowi i jego pasterzom; trwanie w łasce uświęcającej; obecność zasad Ewangelii w życiu rodzinnym; poszanowanie życia ludzkiego, nierozzerwalności małżeństwa, godności kobiety; obronę młodzieży przed niewiarą i zepsuciem moralnym; sprawiedliwość i miłość w życiu społecznym; przezwyciężanie wad narodowych (lenistwa, lekkomyślności, marnotrawstwa, pijaństwa i rozwiązłości) i rozwój cnót społecznych (wierności, sumienności, pracowitości, oszczędności, altruizmu, miłości i sprawiedliwości społecznej).

Śluby Jasnogórskie, łączące w sobie ideę odnowy życia religijnego i narodowego, stały się pastoralnym odniesieniem dla trwającej dziewięć lat Wielkiej Nowenny (1956-1966). Była ona pierwszym ogólnopolskim, integralnym i długofalowym programem pastoralnym. Jej katecheza obejmowała zadania duszpasterskie związane z poszczególnymi przyrzeczeniami Ślubów Jasnogórskich.

Pierwszy rok nowenny 1957/58 poświęcony został obronie wiary (hasło: „Wierność Bogu, Krzyżowi, Ewangelii, Kościołowi i jego Pasterzom”, drugi rok 1958/59 – życiu w łasce uświęcającej („Naród wierny łasce”), trzeci rok 1959/60 – obronie życia, zwłaszcza dzieci nienarodzonych („Życie jest świętością [darem Boga]”), czwarty rok 1960/61 – wierności małżeńskiej („Małżeństwo – sakrament wielki w Kościele”), piąty rok 1961/62 – rodzinie katolickiej („Rodzina Bogiem silna”), szósty rok 1962/63 – młodzieży („Młodzież wierna Chrystusowi”), siódmy rok 1963/64 – miłości i sprawiedliwości społecznej („Abyście się społecznie miłowali”), ósmy rok 1964/65 – walce z wadami narodowymi („Nowy człowiek w Chrystusie”) i dziewiąty rok 1965 dotyczył szczególnej czci NMP („Weź w opiekę Naród cały”).

3. Zmaganie o wierność przyrzeczeniom

Powrót do idei ślubów Jana Kazimierza w formie zaproponowanej przez kard. Wyszyńskiego nastąpił w sytuacji niezwykle trudnej dla Ko-

ścioła i Polski. Realizacja Wielkiej Nowenny przebiegała w określonym klimacie społeczno-politycznym. Okres rządów Władysława Gomułki (1956-1970) przyniósł wprawdzie pewną odwilż w dziedzinie ideologicznej, ale otwarta walka z Kościołem katolickim trwała nadal. Rządy komunistyczne w Polsce powojennej zmierzały do uzależnienia od siebie Kościoła, by w konsekwencji doprowadzić do całkowitej ateizacji życia. Usiływały zlaicyzować rodzinę i szkołę: wprowadziły ustawy prawne zezwalające na rozwody i aborcję, eliminowały naukę religii ze szkół. Ożywienie religijne w duchu Ślubów Jasnogórskich miało więc przełamać a następnie odwrócić ów proces wywołany wdrażaną przez władze państwowe ideologią marksistowsko-leninowską.

3.1. Macierzyńska niewola miłości

Religijny i narodowy zamysł Ślubów Jasnogórskich znalazł swoje odzwierciedlenie z Wielkiej Nowennie, uwieńczony słynnym aktem oddania Polski pod macierzyńską opiekę Maryi w „niewolę miłości”, wypowiedzianym – jak po latach przypomniiał Jan Paweł II – „językiem polskich dziejowych doświadczeń, polskich cierpień, ale i polskich zwycięstw” (Jasna Góra, 4 VI 1979 r.)⁴ Formuła Aktu, przygotowana również przez kard. Wyszyńskiego, złożona na Jasnej Górze w dniu 3 maja 1966 roku, brzmi:

„Ojczy nasz, któryś jest w niebie, Ojczy Pana naszego Jezusa Chrystusa, którego dałeś światu za sprawą Ducha Świętego przez Maryję, służebnicę Twoją, Bogurodzicę Dziewicę, Matkę Boga i Kościoła. Ojczy wszystkich dzieci Bożych, wszystkich narodów i ludów, od którego wszelkie ojcostwo pochodzi na niebie i na ziemi!

Wołamy dziś do Ciebie, przez Pana naszego Jezusa Chrystusa, Pośrednika między niebem a ziemią, przez przyczynę Matki Chrystusowej i naszej Matki i przez wstawiennictwo wszystkich świętych Patronów polskich.

Z błogosławionej woli Twojego Syna dotarli do naszej ziemi przed tysiącem lat Apostołowie Dobrej Nowiny, ustawili Krzyż, znak Zbawienia i nadziei i rozpoczęli chrzcić praojców w Imię Trójcy Świętej. Od tej chwili źródło wody żywej nieustannie splywa na głowy i serca dzieci Narodu polskiego. Zostaliśmy włączeni do wielkiej rodziny Kościoła, Mi-

⁴ Oficjalna nazwa owego aktu brzmi: *Milenijny Akt oddania Polski w macierzyńską niewolę Maryi, Matki Kościoła, za wolność Kościoła Chrystusowego.*

stycznego Ciała Chrystusa. Przenikani duchem wiary, nadziei i miłości, przyjmując Ziarno Boże w serca nasze, przynosiliśmy owoc cierpliwości. Przez dziesięć wieków zostaliśmy, jako naród ochrzczony, wierni Tobie, Twojemu Synowi, Jego Krzyżowi i Ewangelii, Kościołowi świętemu i jego Pasterzom.

Dziś po zakończeniu rachunku sumienia w dziewięcioletniej Nowennie, która przygotowała nas do Tysiąclecia, po odnowieniu przyrzeczeń Chrztu świętego, w obecnym Roku Wielkiego Te Deum Narodu polskiego wołamy do Ciebie z wdzięcznością: 'Błogosławiona niech będzie Święta Trójca i nierozdzielna Jedność. Uwielbiamy Ją, gdyż okazała nad nami Miłosierdzie Swoje'

W tysiączną rocznicę Chrztu Polski, powodowani uczuciem wdzięczności za powołanie naszego Narodu do nadprzyrodzonej rodziny Chrystusowej, przyzywamy przed Twój Tron, Ojcze, wszystkie pokolenia, które przeszły w znaku wiary przez polską ziemię do Twojego Nieba, jak również i te, które radują się obecnie z daru życia na polskiej ziemi.

Pragniemy dziś społem ubezpieczyć Kościół święty na drugie tysiąclecie, a nienaruszony skarb wiary przekazać nadchodzącym pokoleniom młodej Polski. Uczynimy to w niezawodnych dłoniach Matki Najświętszej, których opieki i pomocy doświadczyliśmy przez dzieje. Pełni wdzięczności za Matkę Chrystusową, którą Syn Twój dał Kościołowi świętemu, wspominamy Jej krzepiącą obecność w dziejach Kościoła w świecie i w Ojczyźnie naszej.

Ona jedna wytrwała pod Krzyżem Chrystusa na Kalwarii, a dziś trwa w misterium Chrystusa i Kościoła. Ona zawsze trwała pod krzyżem naszego Narodu. Wspominając z wdzięcznością Jej macierzyńską opiekę nad dziećmi polskiej ziemi, którą za Jej królestwo uważamy, świadomi, że dzięki Niej została uratowana wiara Narodu, pragniemy, Ojcze, w Twoim obliczu oddać Jej całkowicie umiłowaną Ojczyznę naszą na nowe tysiąclecie wiary, za Kościół Twojego Syna.

Bogurodzico Dziewico, Matko Kościoła, Królowo Polski i Pani nasza Jasnogórska, dana nam jako Pomoc ku obronie Narodu polskiego. W obliczu Boga w Trójcy Świętej Jedyneego, w głębokim zjednoczeniu z Głową Kościoła rzymskokatolickiego, Ojcem Świętym Pawłem VI, my, Prymas i Biskupi polscy, zebrani u stóp Twojego Jasnogórskiego Tronu, otoczeni przedstawicielami całego wierzącego Narodu – duchowieństwa i Ludu Bożego z diecezji i parafii, w łączności z Polonią światową, oddajemy dziś ufny sercem w Twą wieczystą, macierzyńską niewolę miłości wszystkie dzieci Boże ochrzczonego Narodu i wszystko, co Polskę sta-

nowi, za wolność Kościoła w świecie i w Ojczyźnie naszej, ku rozszerzeniu się Królestwa Chrystusowego na ziemi. Oddajemy więc Tobie w niewolę miłości całą Polskę, umiłowaną Ojczyznę naszą, cały Naród polski, żyjący w kraju i poza jego granicami.

Odtąd, Najlepsza Matko nasza i Królowo Polski, uważaj nas, Polaków jako naród - za całkowitą własność Twoją, za narzędzie w Twych dłoniach na rzecz Kościoła świętego, któremu zawdzięczamy światło wiary, moce Krzyża, jedność duchową i pokój Boży. Czyń z nami, co chcesz. Pragniemy wykonać wszystko, czego zażadasz, byleby tylko Polska po wszystkie wieki zachowała nieskażony skarb wiary świętej, a Kościół w Ojczyźnie naszej cieszył się należną mu wolnością: bylebyśmy z Tobą i przez Ciebie, Matko Kościoła i Dziewico Wspomożycielko, stawali się prawdziwą pomocą Kościoła powszechnego ku budowaniu Ciała Chrystusowego na ziemi. Dla tego celu pragniemy odtąd żyć jako naród katolicki, przez pracę ku chwale Bożej dla dobra Ojczyzny doczesnej. Oddani Tobie w niewolę pragniemy czynić w naszym życiu osobistym, rodzinnym, społecznym i narodowym nie wolę własną, ale wolę Twoją i Twojego Syna, wolę, która jest samą miłością.

Oddając się Tobie za Kościół, który jest żyjącym i obecnym w świecie współczesnym Chrystusem wierzymy, że przez Twoje ręce oddajemy się w niewolę samemu Chrystusowi i Jego sprawie na ziemi.

Ufamy, że tym aktem głębokiej wiary i ufności wyjednamy Kościołowi świętemu wolność, a Ojczyźnie naszej Twą macierzyńską opiekę na nowe wiary tysiąclecie, Panno chwalebna i błogosławiona.

Przyjm naszą ufność, umocnij ją w sercach naszych i złóż przed Obliczem Boga w Trójcy Świętej Jedyne. Amen" (cyt. za: *Przez Akt Oddania do Zawierzenia Maryi w trzecim tysiącleciu*, jw., ss. 14-16).

3.2. Aktualizacje Aktu Oddania

Idea Aktu Oddania nawiązuje do ślubów Jana Kazimierza, których wyraźną aktualizację stanowi cały szereg innych podobnych inicjatyw, m.in.: poświęcenie Narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Maryi w dniu 8 września 1946 roku dokonane przez kardynałów Augusta Hłonda i Adama Stefana Sapiechę czy wcześniejsze oddanie Polski Najświętszemu Sercu Jezusa z ponownym obraniem NMP na Królowę Polski na Jasnej Górze 27 lipca 1920 roku pod przewodnictwem kardynałów Edmunda Dalbora i Aleksandra Kakowskiego – dokonane w obliczu zagrożenia suwerenności Rzeczypospolitej ze strony Rosji Sowieckiej.

Tego rodzaju akty znalazły swoje praktyczne przełożenie w całej późniejszej aktywności pastoralnej Kościoła. Ich specyficznym wyrazem jest zainicjowany na Jasnej Górze 8 grudnia 1957 r. Apel Jasnogórski – wedle słów Jana Pawła II – codzienna „modlitwa polskich serc” (Jasna Góra, 5 VI 1979 r.). Do realizacji odnowionych ślubowań aktywnie włączył się m. in. oficjalnie erygowany na Jasnej Górze 3 maja 1957 roku Prymasowski Instytut Ślubów Narodu (dziś: Instytut Świecki Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła).

Kontynuację tego rodzaju aktów, choć treściowo znacznie wykraczających poza ramy Jasnogórskich Ślubów Narodu, stanowią liczne inicjatywy maryjne Kościoła w Polsce, a nade wszystko aktywność Jana Pawła II odwołująca się do dewizy *Totus Tuus*.

4. Od niewoli miłości do zawierzenia

Jasnogórskie Śluby Narodu oraz stanowiący ich wyraźną eksplikację i dopełnienie Akt Oddania (z czasem aktualizowany przez liczne, szczegółowe akty zawierzenia, np. „Akt Zawierzenia Ludu Bożego Archidiecezji Wrocławskiej Jasnogórskiej Królowej Polski” z 9 września 2000 roku) pozostają w całkowitej zgodzie z duchem Soboru Watykańskiego II, którego obrady przypadły na końcowy okres Wielkiej Nowenny. Oddanie Polski NMP w macierzyńską niewolę miłości nadało głęboki teologiczny sens maryjnej drodze wyznaczonej przez kardynała Wyszyńskiego i całego Episkopatu Polski, uwieńczonej proklamacją przez Pawła VI w dniu 24 listopada 1964 roku Maryi „Matką Kościoła”

Jan Paweł II, mający istotny udział w kształtowaniu soborowej mariologii w duchu polskich doświadczeń, potwierdził aktualność ślubów z 1956 roku. Uznał je za warunek społecznej dojrzałości Polaków i ich miejsca w jednoczącej się Europie. W świetle tej oceny wezwał do ponawiania rachunku sumienia z realizacji zawartych w Jasnogórskich Ślubach Narodu zobowiązań, które „nie przedawniły się”, lecz nadal „są aktualne w nowych warunkach – i na nowy sposób” (Castel Gandolfo, 26 VIII 1990 r.).

Do Jasnogórskich Ślubów Narodu nawiązał II Polski Synod Plenarny (1991–1999). Szkoda tylko, że uczynił to w formie niewielkiej wzmianki w dokumencie końcowym, nie dostrzegając w nich – w przeciwieństwie do oceny Jana Pawła II – pastoralnych walorów w warunkach nowej ewangelizacji.

Eklezjalny i narodowy sens Jasnogórskich Ślubów Narodu został raz jeszcze odsłonięty, potwierdzony i ukierunkowany przez Jana Pawła II w jego nowym jasnogórskim Akcie Oddania, wypowiedzianym 4 czerwca 1979 roku, stanowiącym zawierzenie NMP Matce Kościoła nie tylko Polski, ale całego Kościoła w wymiarach krajów i kontynentów. Jest to jakby podsumowanie wszystkich poprzednich aktów zawierzenia z jednoczesnym rozszerzeniem ich na cały Kościół powszechny.

Oto pełny tekst tego papieskiego zawierzenia:

„Wielka Boga – Człowieka Matko, Najświętsza Dziewico i Pani Jasnogórska! Tymi słowami wielokroć razy biskupi polscy na Jasnej Górze przemawiali do Ciebie, przynosząc w sercach doświadczenia i troski, radości i bóle, a nade wszystko wiarę, nadzieję i miłość swych rodaków.

Niech mi wolno będzie dzisiaj od tych samych słów rozpocząć nowy jasnogórski Akt oddania, który rodzi się z tej samej wiary, nadziei i miłości, z tradycji ojczystej, w której przez tyle lat uczestniczyłem, a równocześnie z nowych zadań, które za Twoją sprawą, o Maryjo, zostały powierzone mnie, niegodnemu człowiekowi, a równocześnie Twemu przybranemu synowi.

Zawsze tak wiele mówiły mi te słowa, które Twój jedyny, rodzony Syn Jezus Chrystus, Odkupiciel człowieka, wypowiedział z wysokości krzyża do Jana apostoła i ewangelisty: „Oto matka twoja” Zawsze w słowach tych znajdowałem miejsce każdego człowieka - i moje własne miejsce.

Dzisiaj obecny tu za przedziwnym zrządzeniem Bożej Opatrzności, pragnę na tej Jasnej Górze mej ziemskiej Ojczyzny, Polski, przede wszystkim potwierdzić to wielorakie i wielokrotne oddanie i zawierzenie, które było wyrażone przez Prymasa i Episkopat Polski w różnych momentach. W sposób szczególny pragnę potwierdzić i ponowić milenijny Akt jasnogórski z dnia 3 maja 1966 r., w którym oddając się Tobie, Bogurodzico, w macierzyńską niewolę miłości, biskupi polscy pragnęli przez to służyć wielkiej sprawie wolności Kościoła nie tylko we własnej Ojczyźnie, ale i w całym świecie. W kilka zaś lat później, w dniu 5 września 1971 r., oddali Ci, jako Matce Kościoła, ludzkość całą, wszystkie narody i ludy współczesnego świata, swoich pobratymców w wierze, języku, we wspólnocie dziejowych losów, rozszerzając swe polskie zawierzenie do owych najdalszych granic miłości, jak tego domaga się Twoje Serce: Serce Matki, które ogarnia każdego i wszystkich, wszędzie i zawsze.

Pragnę w dniu dzisiejszym, przybywając na Jasną Górę jako pierwszy papież pielgrzym, odnowić całe to dziedzictwo zawierzenia, oddania

i nadziei, które tu tak wielkodusznie zostało nagromadzone przez moich braci w biskupstwie i rodaków.

I dlatego zawierzam Ci, o Matko Kościoła, wszystkie sprawy tego Kościoła, całą jego misję i całą jego służbę w perspektywie kończącego się drugiego tysiąclecia dziejów chrześcijaństwa na ziemi.

Oblubienico Ducha Świętego i Stolico Mądrości! Twojemu pośrednictwu zawierzamy wspaniałą wizję i program odnowy Kościoła w naszej epoce, która wyraziła się w nauce Soboru Watykańskiego II. Spraw, abyśmy tę wizję i ten program w całej autentycznej prawdzie - tak jak za naszą nieudolną posługą, dał nam ją poznać Duch Święty w tejże samej prawdzie, prostocie i mocy czynili przedmiotem naszego postępowania, posługiwania, nauczania, pasterzowania, apostołatu. Żeby cały Kościół odradzał się w tym nowym źródle poznania swej własnej istoty i misji, nie czerpiąc z żadnych obcych ani zatrutych „cystern" (por. *Jr* 8, 14).

Obyśmy w tym wielkim dziele coraz dojrzalej spotykali się z naszymi braćmi we wierze, ze Wschodu i z Zachodu, z którymi łączy nas tak wiele, choć jeszcze niejedno dzieli. Obyśmy, poprzez wszystkie środki poznania, wzajemnego poszanowania, miłości, wspólnego działania na wielu polach, mogli stopniowo odnaleźć Boski zarys tej jedności, w którą mamy sami wejść i wszystkich wprowadzić, aby jedna owczarnia Chrystusa rozpoznała i przeżyła z radością swoją jedność na ziemi. O Matko zjednoczenia, ucz nas stale tych dróg, które do zjednoczenia prowadzą!

Pozwól nam nadal wychodzić na spotkanie wszystkich ludzi i wszystkich ludów, które na drogach różnych religii szukają Boga i pragną Mu służyć. Pomóż nam wszystkim objawiać Chrystusa i okazywać „moc Bożą i mądrość Bożą" (por. *1 Kor* 1, 24), która ukryta jest w Jego krzyżu Ty, która pierwsza ukazałaś Go w Betlejem nie tylko prostym i wiernym pasterzom, ale też mędrcom z obcych krain.

Matko dobrej rady! Wskazuj nam zawsze, jak mamy służyć człowiekowi i ludzkości w każdym narodzie, jak prowadzić go na drogi zbawienia. Jak zabezpieczać sprawiedliwość i pokój w świecie wciąż od wielu stron straszliwie zagrożonym. Jakże bardzo pragnę przy dzisiejszym spotkaniu zawierzyć Ci, o Matko, te wszystkie trudne sprawy społeczeństw, ustrojów i państw, które nie mogą być rozwiązane na drodze nienawiści, wojny i samozniszczenia, ale tylko na drodze pokoju, sprawiedliwości, poszanowania praw ludzi i narodów.

O Matko Kościoła! Spraw, ażeby Kościół ten cieszył się wolnością i pokojem w spełnianiu swojej zbawczej misji!

Niech staje się w tym celu dojrzałą nową dojrzałością wiary i wewnętrznej jedności. Pomóż nam przemóc opory, trudności i słabości! Pomóż nam ujrzeć na nowo całą prostotę i godność chrześcijańskiego powołania! Spraw, aby nie brakowało „robotników w winnicy Pańskiej” Uświęcaj rodziny. Czuwaj nad duszą młodzieży i sercem dzieci. Pomóż w przezwyciężeniu wielkich zagrożeń moralnych, które w różnych narodach godzą w podstawowe środowiska życia i miłości. Daj nam odradzać się wciąż całym pięknem świadectwa dawanego Krzyżowi i Zmartwychwstaniu Twojego Syna.

O, jakże wiele byłoby spraw, które przy tym spotkaniu powinien bym wyrazić, nazwać po imieniu. O, jakże wiele byłoby ludów i narodów, o których chciałbym Ci tu powiedzieć, Matko, po imieniu! Zawierzam Ci je wszystkie w milczeniu. Zawierzam Ci je wszystkie, o Matko, tak jak Ty sama najlepiej je znasz i odczuwasz.

Czynię to na miejscu wielkiego zawierzenia, skąd widać nie tylko Polskę, ale także Kościół cały w wymiarach krajów i kontynentów: cały w Twoim macierzyńskim Sercu.

Ten Kościół cały, w świecie współczesnym i przyszłym, Kościół postawiony na drogach ludzi, ludów, narodów i ludzkości, ja, Jan Paweł II, jego pierwszy sługa, oddaję tutaj Tobie, Matce, i zawierzam z bezgraniczną ufnością. Amen” (cyt. za: *Jan Paweł II w Polsce (2-10 VI 1979, 16-23 VI 1983, 8-14 VI 1987). Przemówienia i homilie*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1989, ss. 72-74).

Jak widać, dotychczasowa formuła oddania się Maryi w „niewole miłości”, lansowana przez kardynała Wyszyńskiego, znalazła swoją modyfikację w postaci papieskiej idei „zawierzenia”, wolnej od historycznych obciążeń związanych z terminem „niewola”. Jednakże nie ulega wątpliwości, że obie formuły wyraźnie wpisują się w praktyczną realizację przyrzeczeń zawartych w jasnogorskich ślubowaniach.

Trzeba podkreślić, że Jan Paweł II powracał do idei „zawierzenia” na przestrzeni całego swojego pontyfikatu⁵ Było tak nie tylko wówczas,

⁵ Tego rodzaju postawa ujawniła się także, a może przede wszystkim, w stosunku Papieża do sprawy fatimskiej. W dniu 8 października 2000 roku na zakończenie Mszy św. wieńczącej obchody „Jubileuszu Biskupów”, największego po Soborze Watykańskim II zgromadzenia biskupów, dokonał zawierzenia Matce Bożej Kościoła i świata na Trzecie Tysiąclecie. W specjalnym komunikacie wydanym przez Główny Komitet Wielkiego Jubileuszu 2000, akt ten został określony mianem „wielkiej pieczęci Maryjnej” położonej na całym Roku Świętym. Warto jeszcze zauważyć, iż jakby dopełnieniem owego Aktu Zawierzenia stała się modlitwa Papieża w dniu 8 grudnia 2000 roku na Placu Hiszpańskim w Rzymie, w której Jan Paweł II poświęcił świat Niepokalanemu Sercu Maryi.

kiedy nawiązywał wprost do Jasnogórskich Ślubów Narodu. Jego maryjność czy mariologię na wskroś przenikał duch bezgranicznego oddania i zawierzenia.

THE ORIGIN AND INTENTION OF VOWS MADE AT JASNA GORA

Summary

Pledges made at the Marian sanctuary of Jasna Gora in Czestochowa have a religious and patriotic theme. Their most comprehensive example is the "Covenant of Jasna Gora by the Polish Nation", made on the 26th of August 1956 [#]. This was an initiative of the Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszyński, linked to the celebrations of a thousand years of Christianity since its acceptance in Poland in the year 966.

But the concept of such vows is part of a long tradition. One of the most important events occurred on the 1st of April 1656. Then, Jan Kazimierz King of Poland made a solemn promise to the Holy Virgin that he would do everything in his power to secure Catholicism in Poland against the threat posed by Swedish Protestant invading armies. He declared that the Mother of Christ would henceforth be the Queen of Poland.

The key intention of the Covenant made some four hundred years later was to restate this concept of the Holy Virgin as Queen. A further development came many years later during the first pilgrimage made by Pope John Paul II to Poland. He re-emphasised previous acts of dedication to Mary through the "Act of Faith and Trust" that he made on the 4th of June 1979.

The traditional way of making such vows, and so continued by Cardinal Wyszyński, was a dedication to Mary in a 'servitude born of love'. John Paul II modified this to become a dedication based on 'complete trust', so removing any negative connotations linked to historical ideas of 'enslavement'. What is clear, nonetheless, is the practical effect of every such covenant made at Jasna Gora regardless of the way it has been phrased.

Translated by Kazimierz Stefek *OSPPE*